iFilosofie

FILOSOFIETIJDSCHRIFT VAN DE ISVW #18 APRIL 2016

100 jaar 1916-2016 INTERNATIONALE SCHOOL VOOR WIJSBEGEERTE ISVW.NL

Het onmoderne geluk van Jan Verplaetse

In Memoriam Wim Brands

Heinz Kimmerle, intercultureel filosofisch pionier

REDACTIONEEL

APRIL IS THE CRUELLEST MONTH

Kort geleden verschenen in iFilosofie enkele artikelen die, in het licht van de recente gebeurtenissen in België, plotseling akelig actueel zijn. Zo besteedden we in ons februarinummer aandacht aan Heideggers antisemitisme. De opnieuw opgelaaide controverse riep de vraag op of filosofen zich niet actiever moeten inlaten met een kritiek van het gebruik van vage, want historische noemers - neem 'de' islam en 'het' westen - als identiteitslabels voor (groepen) individuen. Tegen die achtergrond zijn de woorden van Peter Sloterdijk dat we een gevoel voor het vage dienen te koesteren plotsklaps glashelder. Raken we dat gevoel kwijt, dan resten slechts platte identiteiten en de confrontatie van de ene complottheorie met de andere.

In hetzelfde februarinummer trad Erno Eskens in virtuele dialoog met Rob Riemen, directeur van het Nexus Instituut. Inzet vormden de rokende puinhopen op de cover van De terugkeer van Europa. Hoe letterlijk moeten we dat beeld nemen? Ligt Europa werkelijk aan gruzelementen, als het Wasteland dat T.S. Eliot na de Grote Oorlog aantrof? Of komt dit beeld uit de koker van een cultuurpessimisme dat, gelijk de spreekwoordelijke soep, niet zo heet wordt gegeten als het wordt opgediend? Na Brussel, maar even goed na Ankara en Lesbos, wil dit beeld opnieuw worden doordacht.

T.S. Eliot noemde april de wreedste maand, omdat dan, uit verminkte Belgische landschappen, de bloemen weer oprijzen. April is tevens de Maand van de Filosofie, die dit jaar 'over de grens gaat'. Laten we de wrange dubbelzinnigheid van dat over de grens gaan deze maand vieren. Laten we niet wegkijken van, maar nadenken over wat wreed is.

En laten we de bloemen laten bloeien.

Namens allen die aan iFilosofie werken veel lees- en denkplezier gewenst,

Mark Leegsma (hoofdredacteur)

Volg iFilosofie door op een van de iconen te klikken

iFilosofie #18

AFSCHEID VAN EEN FOUTE EXTASE

Gloedvol demystificeert Jan Verplaetse het verband tussen bloed en extase.

IN MEMORIAM WIM BRANDS

De taal verliest een ware dienaar.

DIALOGEN OVER DE GRENS

Het pionierswerk van Heinz Kimmerle is harder nodig dan ooit.

En verder: **REDACTIONEEL** April is the cruellest month; **LICHT AAN OF UIT IN HET AVONDLAND?** Jurriën Rood beschouwt van dichtbij de opkomst van Pegida; **FILOSELFIE** Het favoriete filosofieboek van Clara Stokhof; **DE UNIVERSITEIT ONDER VUUR** Casper Thomas en Stefan Collini lenen hun pen aan een beweging in opkomst; **ZELFONTPLOOIING VOLGENS ORTEGA Y GASSET** De opstand van de massamens geeft nog - of weer - te denken; **MAAND VAN DE FILOSOFIE** verkiezing Socratesbeker; **FILOSOFIEZOEKER.EU** Wie moe is van zoeken naar filosofische initiatieven leert hier te vinden; **COLUMN JAN BRANSEN** Over experimenten; **BIG HISTORY** Kosmos en leven, homo sapiens en zijn opvolger in één cursusweek; **SIGNALEMENT**; **ISVW** agenda en colofon.

AFSCHEID VAN EEN FOUTE EXTASE

Tot nu toe hield Jan Verplaetse zich bezig met de vraag of moraal in het brein te vinden is. Aan de UGent richtte hij zelfs een Moral Brain Research Unit op waar hij zijn onderzoek naar brein, evolutie en normatieve praktijken naar een hoger plan tilde. Nu richt Verplaetse zijn pijlen op een ander lichaamsdeel waaraan sinds mensenheugenis een bijzondere betekenis kleeft: bloed. Over vampiers, videogames en onmodern geluk.

Tekst & video: Mark Leegsma

Jan Verplaetse is een jonge filosofiestudent van 'net geen twintig jaar' als hij, daags voor kerst, de trap naar de kelder van zijn ouderlijk huis afdaalt. In die schaars verlichte en ongetwijfeld kille - we schrijven de jaren dat winters nog koud zijn - ruimte treft de student, aan de lange achterpoten opgehangen, een dode haas aan. Het vlees van het gevilde dier geeft een diepe paarse kleur prijs, terwijl zijn donkerrode bloed zonder enige haast in een schaaltje op de vloer druppelt. Daar en dan, in een Vlaamse kelder aan het eind van de jaren tachtig, doet het gezicht van dit

bloed in de jonge Jan iets groots en meeslepends ontwaken.

Het is een extase met mythische allure die Verplaetse een kwart eeuw later de titel van zijn nieuwe boek schenkt: *Bloedroes*. Een lyrische ode aan het rode humeur is het werk echter niet. In plaats van de roes te bezingen gaat Verplaetse op zoek naar verklaringen voor het extatische effect dat het hazenbloed in die kelder op hem had. Waarom zou dat effect niet op een ervaring duiden die algemener is dan we misschien denken? En als dat het geval is, zou er voor zo'n effect dan geen objectieve verklaring te geven zijn?

Magie

Vragen als deze brengen Verplaetse op het spoor van verscheidene 'bloedtheorieën'. Het blijkt er in de intellectuele geschiedenis van Europa van te wemelen. Om te beginnen barst onze historie van wat Verplaetse 'magische' verklaringen noemt: theorieën van hoge metafysische en religieuze gisting waarvan de grootste gemene deler is dat het leven zelve in bloed zit.

Boeiend zijn de 'bewijzen' voor deze theorie die Verplaetse opgraaft. Zo zagen reeds de homerische Grieken uit het nog warme geronnen bloed van hun gevallen kameraden een lichte walm opstijgen. Homerus dacht kennelijk aan de geest en niet aan condens, merkt Verplaetse op. Zonder het met zoveel woorden te zeggen maakt hij daarmee het punt dat een Griek in de oudheid evengoed aan observatie deed als een moderne wetenschapper in zijn lab. Net als toen zijn onze observaties nu niet meer waard dan de concepten waarmee we werken.

Terug naar de theorie. Het magische aspect daarvan lijkt regelrecht samen te hangen met de observatie van het uit bloed vervliegende leven. Via de *pneuma* of levensadem staan stervelingen op aarde, zo was de gedachte, in contact

Sublieme horror is getrakteerd worden op schokkende ervaringen op je comfortabele bank

met vluchtiger entiteiten elders, van doden tot goden. Bloed was dus het medium dat de mens in staat stelde met hoger en zelfs goddelijk leven te communiceren. Op deze overtuiging voortborduurend oppert Verplaetse dat daarom het dierenoffer, waar het vloeien van bloed een essentieel deel van uitmaakte, in de oudheid zo wijd verbreid was.

Filosofische experimentatie

Nu laat Verplaetse er geen misverstand over bestaan dat de magische verklaring wetenschappelijk gesproken van nul en generlei waarde is. De theorieën die hij in *Bloedroes* onder de noemer 'naturalistisch' schaart, lijken in dat opzicht meer te beloven. Volgens deze theorieën wakkert het zien of ruiken van bloed juist de dierlijke, veelal agressieve instincten van onze evolutionaire voorouders aan. Zou de bloedroes van de jonge Jan hieraan zijn vitaliserende effect te danken hebben gehad?

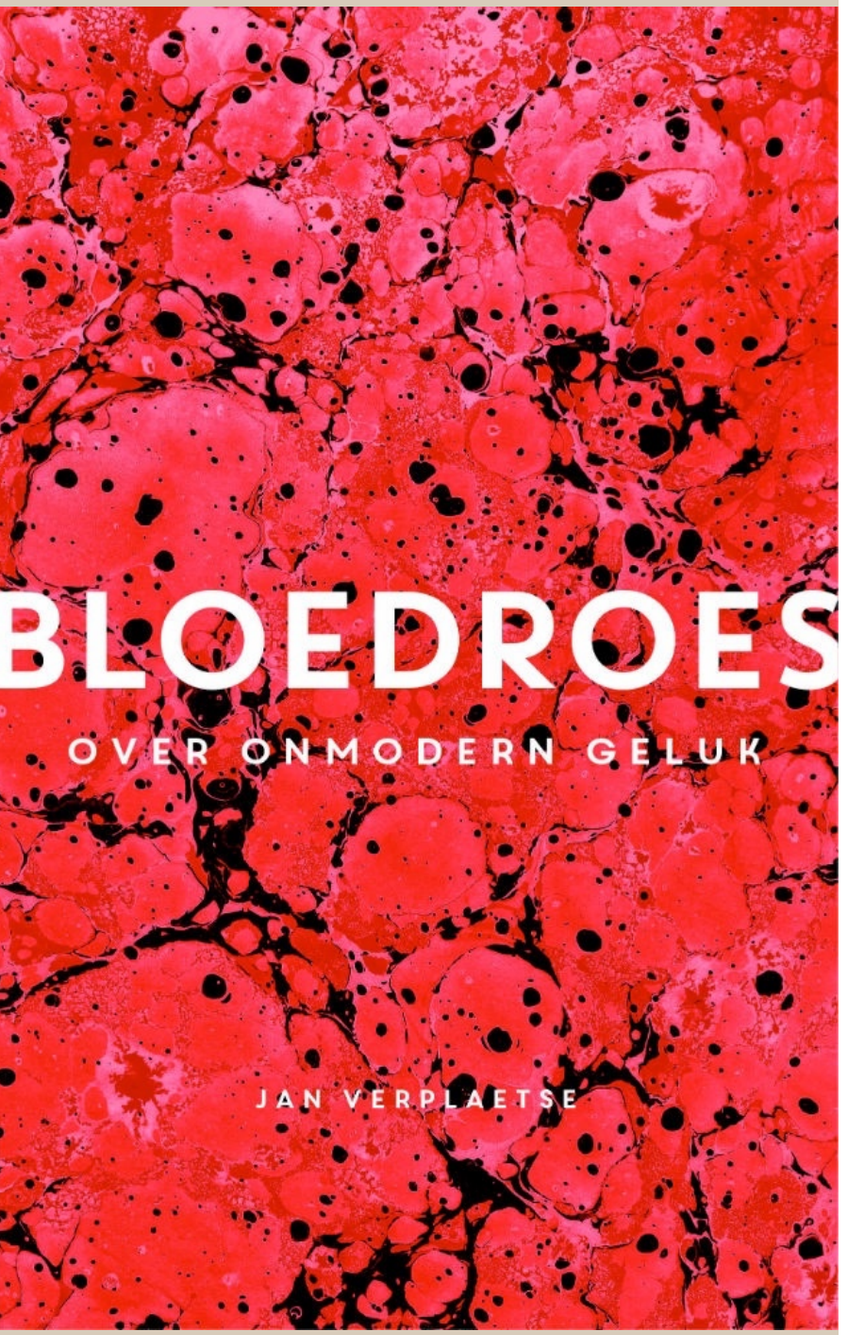

Die vraag is reden genoeg om de gecapitonneerde filosofenfauteuil te verlaten en een heus experiment uit te voeren. Verplaetse liet jongemannen tijdens het spelen van een gewelddadige videogame mensenbloed, nepbloed of water ruiken. Vervolgens werd het aantal kills bijgehouden. Wat bleek? De proefpersonen die bloed roken, scoorden niet hoger maar lager dan hun pendanten in de andere twee condities. Zo haalt een fraai staaltje filosofische experimentatie de naturalistische hypothese volkomen onderuit.

Menselijk al te menselijk

Ook op grond van het bezwaar dat theorieën met een evolutionair randje te zwaar leunen op de onhoudbare aanname van een 'erfelijk geheugen' besluit Verplaetse deze verklaringen te verwerpen. Wat hem desalniettemin aanspreekt, zowel in de magische als in de naturalistische variant van de bloedtheorie, is het menselijk al te menselijke motief dat erachter schuilgaat: het verlangen naar een transcendente of transhistorische verbondenheid, met hoger sferen of verre voorouders, die ons eigen bestaan verankert en ons gelukkig maakt.

Daarmee tekent zich in *Bloedroes* een thema af dat meer in het verlengde van Verplaetses onderzoek naar het brein ligt dan je op voorhand zou verwachten. Was de vraag omtrent het brein of daarin de normativiteit van de moraal te vinden is, dan is de vraag omtrent bloed of daarin de kwaliteit van goed leven valt aan te treffen. De paradox die Verplaetse in beide gevallen blootlegt, vormt als het ware de keerzijde van het verlangen naar verbondenheid: want voor zover verbondenheid met anderen niet uit moraal en goed leven weg te denken is, lijkt het herleiden van die twee tot een enkel individu, laat staan tot een deel van dat individu, onbegonnen werk.

Dat beseft Verplaetse maar al te goed wanneer hij de laatste, 'huiveresthetische' verklaring van zijn roes de maat neemt. Horror in literatuur en film, zo stelt hij, dankt zijn effect aan de dubbelzinnigheid van de situatie waarin de hui-

verconsument zich bevindt. Die wordt getrakteerd op enge, walgelijke en schokkende belevingen terwijl hij integraal van het comfort van zijn stoel, bank of bed geniet. Het sublieme van dergelijke ervaringen is erin gelegen op een veilige afstand toeschouwer te kunnen zijn van spanning, gevaar en catastrofe, en niet hun lijdend voorwerp. Volgen we de huiveresthetiek, dan is de aanblik van bloed dat sublieme tonicum waarvan we in het weekend een shot nemen om ons eentonige leven met wat onmodern geluk te injecteren.

Vaarwel rationalisatie

Uit het bitterzoete plezier waarmee Verplaetse de aantrekkingskracht beschrijft die vampiers uitoefenen op de bloedeloze bourgeois van de moderniteit, mag blijken dat 'Zwarte Romantiek' hem na aan het hart ligt. Als hij toch past voor deze visie, dan is dat omdat het spektakel waarin de huiveresthetiek ons vangt, reëel bestaande ellende tot verkoop- en consumeerbare waar degradeert.

Een filosoof heeft ervoor gestudeerd om van foute zaken afscheid te nemen

Een dergelijk kapitaliseren op het 'élan vital' van horror is op zich al dubieus. Als levenszucht dan ook nog de voor moraliteit en het goede leven cruciale verbondenheid vervangt door sublieme afstand, dan staat voor Verplaetse vast dat hij ook deze rationalisatie van de bloedroes van zijn jongere zelf vaarwel moet zeggen.

'Zoiets mag je toch van een filosoof verwachten', besluit hij zijn onderzoek met een knipoog naar de student van krap twintig jaar, want 'hij heeft er ten slotte voor gestudeerd om van foute zaken afscheid te nemen.' Na de bonte verzameling van theorieën, bewijzen en kritiek - waarvan deze recensie slechts een minieme selectie beslaat - lijkt dat een magere conclusie. Toch is het negatieve resultaat bepaald niet zonder waarde. Het legt bloot dat bloed de roes van verbondenheid weliswaar symboliseert maar niet garandeert, evenmin als het brein van de enkeling volstaat om een normatieve, sociale praktijk te dragen.

Dat maakt *Bloedroes* tot een origineel en verfrissend onderzoek dat er niet voor terugdeinst ingesleten symboliek tegen de haren in te strijken. Haast zou ik willen beweren dat die kritiek zelf een opwekkend elixir is, maar dan zou ik vergeten dat Verplaetse geen ode brengt aan mythische krachten, maar juist aan het verstand. Want hoezeer de zwarte romanticus de banaliteit van moderne maakbaarheid ook beschimpt, het is deze Zwarte Romantiek die ons als broodnodige aanvulling op het Verlichtingsdenken herinnert aan onze verantwoordelijkheid om ons geluk evenals onze verbondenheid in eigen hand te nemen.

Jan Verplaetse, *Bloedroes, over onmodern geluk* verschijnt 13 april bij Uitgeverij Nieuwezijds.

‘DIENAAR VAN DE TAAL’ **WIM BRANDS** OVERLEDEN

Beroepslezer, dichter, denker en geliefd ISVW-auteur Wim Brands is op 4 april uit het leven gestapt. De depressies zijn hem helaas boven het hoofd gegroeid. Wij zullen hem missen.

Erno Eskens en Florian Jacobs, ISVW

Wim Brands leefde voor de letteren en de filosofie. Hij werd vooral bekend door zijn boekenprogramma’s op radio en TV bij omroep Human en bij de VPRO. Sinds 2005 presenteerde hij *VPRO Boeken*, maar al sinds de jaren tachtig was hij regelmatig te horen op de radio. Hij interviewde mensen uit de wereld van de filosofie en de literatuur. Zijn interviews waren altijd inlevend, erudiet en goed voorbereid. Bij hem konden auteurs schitteren en kwamen hun boeken tot hun recht.

Vooral de interviews met de inmiddels overleden Denker des Vaderlands en ISVW-directeur René Gude maakten grote indruk. Deze interviews, die in boekvorm bij onze uitgeverij verschenen, kregen een titel die nu wrang aandoet: *Sterven is doodeenvoudig. Iedereen kan het.* Die titel was een citaat van René Gude, die reflecteerde op zijn laatste levensfase. In het voorwoord van het interviewboek schreef Wim Brands over zijn bewondering waarop René Gude met de

aangekondigde dood omging: ‘Sein zum Tode – filosofeerde Heidegger. In het licht van de dood krijgen we vorm, maar als die dood eerst op kousenvoeten en dan geschoeid de kamer binnenkomt gaat het licht vaak uit. Ik heb daar verder geen oordeel over. Wel heb ik met toenemende bewondering gadeslagen hoe René na het Salomonsoordeel zijn leven als filosoof bleef vormgeven. Bleef zoeken naar de juiste woorden om zijn wereldbeeld over het voetlicht te brengen.’

Ook zelf bleef Wim Brands zoeken naar de juiste woorden. In 2014 publiceerde hij een dichtbundel met de titel *’s Middags zwem ik in de Noordzee*. Zijn voorliefde voor poëzie bracht hem ook op het spoor van de poëtisch getinte filosofie. Die filosofie trof hij vooral in het taoïsme aan. Marlou van Paridon interviewde hem hierover in *iFilosofie*. Vol liefde sprak hij in dat video-interview over zijn dierbaarste boek uit de taoïstische traditie: de *Zhuang-zi* vertaald door Kristoffer Schipper. ‘Het zijn de mooiste, oorspronkelijkste en betekenisvolste teksten uit de wereldliteratuur.’ De zin die hij het mooiste vond uit dat boek, leek direct op hemzelf te slaan: ‘Uw dienaar houdt van de taal.’

Wim Brands hield ook van het werk van de Britse filosoof John Gray, die eveneens affiniteit heeft met het taoïsme. ‘Hij heeft een idee van hoe wij ons in het universum bevinden dat mij zeer aanspreekt en dat is: we zijn strohonden, we vliegen zo in de brand, we zijn zo weg, we zijn kruimeltjes op de rok van het universum. En dat vind ik zo’n mooi, helder besef van wie we zijn. Ik bedoel, het is een veel mooier besef dan wat mij betreft heel veel christelijke ideeën die je daarover kunt hebben of humanistische die van het eigen idee uitgaan dat wij oppermachtig zijn in dit universum. Dat zijn we helemaal niet. We zijn kruimeltjes op de rok van het universum, we mogen blij zijn dat we er zijn, en we moeten er het beste van maken, maar we zullen ons ook goed moeten verhouden tot die wereld buiten ons en de natuur.’
Wim Brands werd 57 jaar.

LICHT **AAN** OF **UIT** IN HET AVONDLAND?

Eind 2014 gaat in de Duitse stad Dresden een snel groeiende groep burgers de straat op. Ze noemen zich Pegida, de 'Patriottische Europeanen tegen de Islamisering van het Avondland'. Jurriën Rood, Amsterdammer in Dresden, bekijkt de opkomst van deze beweging en probeert er als filosoof een antwoord op te formuleren.

Video: Erno Eskens

Heeft Pegida misschien een punt? Verdienen ze een serieuzer antwoord dan ze krijgen? In een afwisseling van dagboeknotities en essayistische filosofie ontwart Rood geleidelijk de gordiaanse knoop van maatschappelijke gevoeligheden rondom dit thema. Bestaat er inderdaad een bedreiging en waardoor worden 'we' dan precies bedreigd?

Hardop nadenkend schept Rood helderheid in een debat dat klem zit tussen politieke correctheid en incorrectheid en trekt hij de lezer omhoog uit een modderpoel van half uitgesproken ideeën en emoties. Het leidt tot verrassende en verfrissende inzichten over (westerse) beschaving, ook voor een politiek links dat een heldere en positieve boodschap meekrijgt.

Jurriën Rood, *De kwestie Pegida*. ISVW uitgevers, 2016.

HEINZ KIMMERLE

DIALOGEN OVER DE GRENS

Op 17 januari overleed op 85-jarige leeftijd de Duitse filosoof Heinz Kimmerle. Hij was een van de grondleggers van de interculturele filosofie, een in Nederland relatief nieuw werkterrein. Juist was van zijn hand *Interculturele filosofie* verschenen, een studieboek dat uiteenzet hoe we filosofieën uit verschillende culturen met elkaar in dialoog kunnen brengen en waarom we dat zouden moeten nastreven. Een lesboek dat zich laat lezen als een samenvatting van zijn levenswerk.

Tekst: Conny van der Meer

Iedere cultuur heeft een eigen filosofie. Dat is het onvoorwaardelijke uitgangspunt van de interculturele filosofie, aldus Kimmerle. Ongeacht of ze nadrukkelijk en formeel als 'filosofie' wordt benoemd, is elk aan een cultuur gebonden denken bovendien gelijkwaardig aan alle andere. Ook veronderstelt interculturele filosofie dat dialogen tussen verschillende filosofieën voor alle betrokkenen positief zijn.

In *Interculturele filosofie* legt Kimmerle uit waarom dergelijke dialogen juist nu van groot belang zijn. Te denken valt bijvoorbeeld aan de toenemende globalisering en regionalisering, en hoogst actueel: de dreiging van extremistische activiteiten. Niet alleen op het geopolitieke niveau zorgen zulke ontwikkelingen voor onrust. Integendeel, er sijpelt een heel concrete vervreemding het leven van alledag binnen. Dat dit Kimmerle zorgen baart, is een blijk van zijn persoonlijke engagement, die even goed het wezenlijk betrokken vertrekpunt van interculturele filosofie onderstreept.

Het is cruciaal dat we in situaties als deze openstaan voor het denken in andere culturen en bereid zijn van elkaar te leren, zo stelt Kimmerle. Bij interculturele filosofie gaat het namelijk om *Verständung* in de brede, Duitse zin van het woord: een *verstehen* van historische en lokale bijzonderheden zonder oordeel te vellen in plaats van een op algemene wetmatigheden gericht *erklären* dat harde grenzen trekt tussen mogelijk

en onmogelijk, tussen normaal en abnormaal.

Kritiek op eurocentrisme

Volgens Kimmerle vinden interculturele dialogen veel te weinig plaats. En dat terwijl filosofie niet specifiek uitsluitend westers, maar in elke cultuur aanwezig is. Helaas lijkt de eurocentrische fantasie, dat er alleen in het Avondland wordt 'gedacht', een soort filosofisch onkruid. Alle beleden ruimdenkendheid ten spijt zijn vertegenwoordigers van de westerse filosofie maar zelden bereid zich voor het denken in andere culturen open te stellen. Het is de paradoxale schaduw van de Verlichting.

Zelfs in de comparatieve filosofie, waarin oosterse naast westerse filosofie wordt gelegd, worden de verschillende gedachten niet met elkaar in dialoog gebracht. Het eurocentrisme is volgens Kimmerle, kortom, een kernprobleem van onze tijd. Hij kan derhalve niet anders dan stellen dat de verhouding van culturen tot elkaar opnieuw bepaald moet worden.

Openstaan voor het denken in andere culturen en bereid zijn van elkaar te leren zijn juist nu van groot belang

Methode

Interculturele filosofie is in naam een studieboek. En inderdaad, het didactische oogmerk is onmiskenbaar. Van de vraag 'Waarom interculturele filosofie?' met begripsverklaring en werkvelden bouwt het boek via een kritiek op het eurocentrische denken van bekende westerse filosofen op naar een uitleg van de methode van de interculturele filosofie, concrete voorbeelden van dialogen tussen westerse en niet-westerse filosofieën incluis. Na elk hoofdstuk geeft leraar Kimmerle de lezer zelfs huiswerk in de vorm van een aantal toetsvragen.

Toch doen alleen de opbouw en vormgeving vermoeden dat het een studieboek betreft. Want het taalgebruik en de vele anekdotes van bekende filosofen maken dit boek tot een aanrader voor eenieder die geïnteresseerd is in het grensverleggende werk van de interculturele filosofie.

Heinz Kimmerle, *Interculturele filosofie, een studieboek*. Garant, 2015.

MAAND VAN DE **FILOSOFIE** 2016

April is de Maand van de Filosofie. Dit jaar gaat die *Over de grens*. Tijdens de Nacht van de Filosofie op 15 april wordt in Pakhuis De Zwijger te Amsterdam bekend gemaakt welke auteur de Socratesbeker voor het beste Nederlandstalige filosofische werk van het afgelopen jaar mee naar huis mag nemen. Voor ieder die zich een weloverwogen oordeel wenst te vormen: ziehier de vijf overgebleven kandidaten.

Zelf stemmen? Dat kan op de site van de Maand van de Filosofie!

Arnold Heumakers

De esthetische revolutie

Erno Eskens

Een beestachtige geschiedenis van de filosofie

Tinneke Beeckman

Macht en onmacht

Wouter Mensink

Kun je een betere wereld kopen?

René ten Bos

Bureaucratie is een inktvis

FILOSELFIE

CLARA STOKHOF

iFilosofie vroeg Clara Stokhof, docent filosofie aan het Stedelijk Gymnasium te Leiden en auteur van *Het verloren jaar* (2014, Querido), om een filoselfie te maken: een selfie met haar favoriete filosofieboek.

“Edith Stein (1891-1942) was een Joodse filosofe die zich in 1922 tot het Katholicisme bekeerde. Vlak voor haar dood woonde ze in Nederland, in het karmelietessenklooster in Echt. Ze werd in 1942 in Auschwitz omgebracht. In 1988 is ze tot beschermheilige van Europa verklaard.

Tijdens haar studie ontdekte Stein de fenomenologie van Edmund Husserl als uitgelezen methode om te onderzoeken wat haar al sinds haar puberteit in de greep hield: de menselijke geest. Husserl zelf zou Stein begeleiden bij het ontrafelen van de structuur van intersubjectiviteit, wat uitmondde in haar dissertatie *On the problem of empathy* (1917): een fenomenologie van de relatie tussen zelf en ander en een baanbrekende bijdrage aan het fenomenologisch project.”

DE UNIVERSITEIT ONDER **VUUR**

Er broeit iets in de universitaire wereld. Studenten en wetenschappers laten van zich horen en uiten hun onvrede over het bestuur. Sturen op rendementen, aantallen publicaties en studenten en geld ligt onder vuur; men wil 'terug naar de inhoud' en naar de bedoeling van de universiteit.

Tekst: Rogier van der Wal

De beweging valt terug te vinden in twee recente publicaties uit Amsterdam. De ene, *Competente rebellen* van Groene Amsterdammer-journalist Casper Thomas, leest als een trein en sleept je mee. Je wilt weten hoe het afloopt en krijgt onontkoombaar sympathie voor de protesterende studenten. Die stappen in een klassiek frame door in de winter van 2015 (weer) het Maagdenhuis te bezetten, hét symbool van de roemruchte studentenprotesten in 1969, en daar tot aan de ontruiming anderhalve maand te blijven zitten.

Dit keer wordt een terloopse opmerking van de rector magnificus van de Universiteit van Amsterdam tijdens een *dies*-viering, waarbij ze het belang van kritisch denken benadrukte en de UvA omschreef als plek waar studenten worden opgeleid tot 'competente rebellen', ineens letterlijk genomen, waarmee de geest uit de fles is.

Voorspelling

Onhandig en arrogant reageren door het College van Bestuur wakkert de storm aan en kost uiteindelijk de collegevoorzitter haar baan. Verrassend veel stafleden vallen de studenten bij; ook zij willen een andere koers, minder financieel gedreven en met meer ruimte voor onderwijs en onderzoek.

Thomas is steeds gaan kijken en doet een poging het protest te duiden en te begrijpen. Wat is hier gebeurd, waar heeft het toe geleid? Dat oordeel kan niet anders dan voorlopig zijn, maar hij

Studenten van de UvA namen de woorden van hun rector magnificus dat zij 'competente rebellen' zijn letterlijk

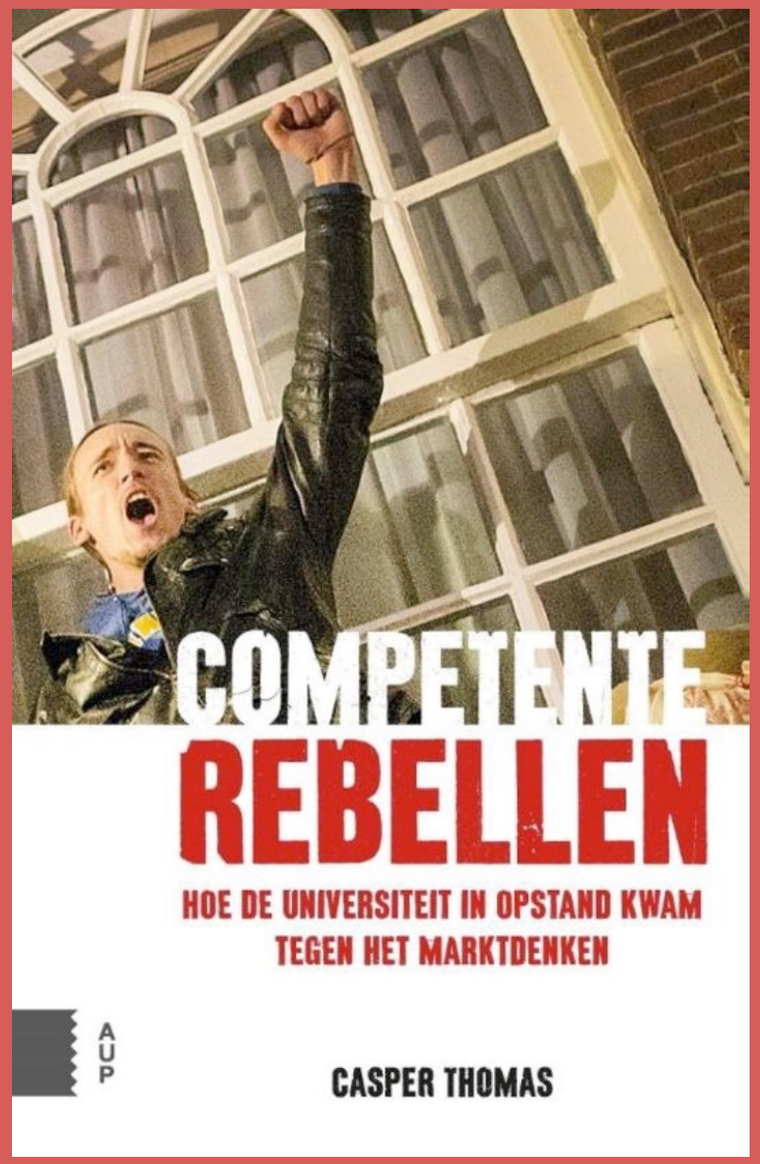

voorspelt dat we er ooit op zullen terugkijken 'als een moment waarop Nederland definitief genoeg kreeg van het idee dat het algemeen belang het beste kan worden gediend door marktwerking'. Aan het slot vraagt Thomas terecht nog aandacht voor de eigenlijke (positieve) boodschap van het protest, want 'wie iets afwijst, bepleit tegelijk het tegendeel'.

Vraagtekens

De bundel *Waar is de universiteit voor nodig?* van Stefan Collini, hoogleraar in Cambridge, is taaiere kost maar sluit inhoudelijk mooi aan op het boek van Thomas. Collini zet vraagtekens bij de dominante economische insteek die tegenwoordig gangbaar is bij het beantwoorden van de vraag uit zijn titel.

Hij betoogt dat hoger onderwijs en onderzoek op zichzelf waardevol zijn, de publieke zaak dienen en niet zomaar kunnen worden gereduceerd tot alleen of primair maatschappelijk nut. Het is een verzameling losse maar thematisch verbonden stukken die in het Engels al

(veel) eerder verschenen zijn, met een voorwoord van José van Dijck, president van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen.

Zij spreekt met waardering over de stukken in de bundel, maar constateert dat er ook nog wat zaken onderbelicht blijven, waaronder de opkomst van ICT en digitale leermiddelen. Wie onlangs naar VPRO's *Tegenlicht* heeft gekeken, dat ging over de veranderingen in het hoger onderwijs, heeft een prima indruk kunnen krijgen van de impact die dat heeft. En die impact wordt alleen maar groter.

Lopende discussie

Collini schetst de plaats van de universiteit in de hedendaagse universiteit, met de Britse situatie als uitgangspunt. Dat maakt dat het ook ingaat op typisch Engelse zaken als een omstreden rapport over de toekomst van de Britse universiteiten of het boek *The Idea of a University* van kardinaal Newman uit 1852. Hij geeft aan uit reacties op zijn stukken af te leiden dat wat hij aan de orde stelt, herkend wordt en breder toepasbaar is.

Het studentenprotest zal het moment zijn geweest waarop we genoeg kregen van het idee dat het algemeen belang het beste kan worden gediend door marktwerking

Toch vond ik niet van alle stukken de relevantie van een Nederlandse vertaling even helder.

Maar er blijft nog genoeg over dat wel aanspreekt en sommige stukken zoals het 'dagboek van een don' met als terugkerende vraag hoe je als geesteswetenschapper de krant kunt halen ('Alfageleerde Cambridge eindelijk klaar met concepthoofdstuk', 'Don Cambridge heeft ambivalent gevoel over baan, maar heeft bijna zijn inbox leeg') zijn zelfs grappig. Beide boeken vormen een waardevolle bijdrage aan het debat over de functie van de universiteit; de discussie loopt nog…

Casper Thomas, *Competente rebellen, Hoe de universiteit in opstand kwam tegen het marktdenken*. Amsterdam University Press, 2015.

Stefan Collini, *Waar is de universiteit voor nodig?* Amsterdam University Press, 2015.

ZELFONTPLOOIING VOLGENS ORTEGA Y GASSET

Meestal wordt *De opstand van de massamens* van de Spaanse filosoof José Ortega y Gasset (1930) geïnterpreteerd als een boek met een politieke intentie, als een kritische visie op onze democratie. Maar het veelbesproken en onlangs door Diederik Boomsma opnieuw vertaalde werk kan ook gezien worden als een pleidooi voor een authentieke zelfontplooiing. Ortega's heldere analyse verzandt dan niet in abstracties, maar kan door de lezer worden gebruikt als basis voor een kritische zelfanalyse.

Tekst: Anne Schaap

In *De opstand van de massamens* schrijft Ortega y Gasset dat de samenleving twee typen mensen kent: individuen en massamensen. Vooral die laatste categorie heeft zijn aandacht. Massamensen zijn types die niet kritisch kijken, zichzelf daardoor niet ontwikkelen en geen plan voor hun leven hebben. Ze zijn gewoon wie ze zijn en ze zijn daar tevreden mee. De eerste gedachte die opkomt, stemt tot tevredenheid. Twijfel kent de massamens dus niet. Dit type mens wordt volgens Ortega geleid door de 'driften van het ogenblik', hun ideeën zijn slechts 'begeerten met woorden'.

De massamens handelt namens zijn primaire behoeftes. Als deze levenshouding zich zou beperken tot het eigen leven zou Ortega er waarschijnlijk minder moeite mee hebben gehad, maar massamensen hebben de neiging zich met alles te bemoeien. Ze mengen zich met hun ongefundeerde meningen in het publieke debat en beroepen zich op allerlei rechten, terwijl ze zelf weinig plichten ervaren. Massamensen kun je dan ook zien als verwende kinderen die vooral veel willen en veel roepen. Een massamens kan best kwaliteiten en talenten hebben, maar zijn levenshouding staat het benutten ervan in de weg.

Het kritische individu

Het tegenovergestelde type – het individu – is de mens die zichzelf en zijn wereld kritisch benadert. Dit type ervaart een verantwoordelijkheid en verplichting om iets van het leven te maken. Door de zoektocht naar een verstandige invulling van het leven – en de worsteling die daarmee gepaard gaat – ontwikkelt het individu een eigen persoonlijkheid. Het individu wordt hierdoor een authentiek mens en iemand die niet snel tevreden is. Een gedachte die zonder enige inspanning opkomt wordt verworpen.

ISVW organiseert van woensdag 27 t/m zondag 31 juli 2016 de summerschool *Op zoek naar een nieuw individualisme*. Tijdens deze summerschool behandelt docent dr. Jan Hendrik Bakker de verhouding tussen individu en massa. Aan de hand van Ortega y Gasset en o.a. Plato en Nietzsche gaat hij in op de spanning tussen eenling en gemeenschap.
Klik hier voor aanmelding/informatie.

Individuen ervaren hun leven dan ook als een voortdurende spanning en oefening: de lat ligt hoog. Niet het doel maar het streven ernaar maakt een mens volgens Ortega tot een individu. Daag jezelf uit, neem geen genoegen met het eerste het beste.

Geen tweedeling

Nu kan het lijken alsof Ortega een maatschappij schetst met een starre tweedeling waarin massamensen noch individuen kunnen veranderen. Maar niets is minder waar. Het onderscheid hangt af van de eigen beslissing om jezelf kritisch te bevragen. Wanneer je jezelf ontwikkelt, of op zijn minst jezelf afvraagt of ontwikkeling mogelijk is, ben je volgens Ortega al geen massamens meer. Die eigen gedachte over ontwikkeling markeert het kantelpunt tussen massamens en individu. Kritische zelfanalyse hebben we nodig om onszelf waardevol te kunnen ontplooien.

Karaktervorming

Juist doordat het geen vaststaand gegeven is of iemand een massamens of een individu is, prikkelt Ortega's boek. Zowel op individueel als op maatschappelijk niveau is alles aan verandering onderhevig. Wezenlijk in het leven is het bewustzijn van wat er mogelijk is. Typerend is zijn uitspraak 'ik ben ik en mijn omstandigheden'. De omgeving is een 'sfeer van mogelijkheden'. De maatschappij heeft dus invloed op ons, maar hoe gaat iemand zelf om met de mogelijkheden die er liggen? Onze wereld moet het hebben van mensen die zichzelf én hun omgeving bevragen, prikkelen en uitdagen.

De keuzes die wij maken bepalen ons karakter. Karaktervorming is daarom volgens Ortega niet mogelijk zonder persoonlijke strijd. Daag ik mijzelf wel voldoende uit? Meng ik mij wel eens met ongefundeerde meningen in het publieke debat, zoals dat op social media meer dan eens voorkomt? Het is juist bij het bevragen van de eigen onvolmaaktheid waar de zelfontplooiing van het individu begint.

José Ortega y Gasset, *De opstand van de massamens*. Lemniscaat, 2015.

NIEUWE PORTAALSITE

FILOSOFIEZOEKER.EU

Het Vlaams-Nederlands FORUMvoorFilosofie lanceerde op Valentijnsdag 14 februari 2016 de portaalsite Filosofiezoeker.eu.

Deze nieuwe website bevat links naar alle mogelijke filosofische initiatieven in de Lage Landen – voor filosofen, organisatoren, verenigingen, scholen, pers en publiek. Dus zeker ook voor u, lezer van iFilosofie.
Filosofiezoeker.eu werkt als een wegwijzer die een zo breed en overzichtelijk mogelijk aanbod presenteert. De beschikbare informatie wordt opengesteld in vier heldere hoofdrubrieken, die elk uit drie deelrubrieken bestaan.

De vier hoofdrubrieken zijn:
1. Academische en onderwijsfilosofie,
2. Filosofische organisaties en dito verenigingen,
3. Auteurs, redacteurs en practici,
4. Filosofische media en uitgeverijen.

Filosofiezoeker.eu wil neutraal informeren en links leggen – naar alle mogelijke denkers, deskundigen en filosofische organisaties in Vlaanderen en Nederland. Al in de aanvangsfase presenteerde de portaalsite een content met meer dan 500 links. In een paar maanden tijd is dit aantal verdubbeld tot circa 1100 links.
Filosofiezoeker.eu heeft een zoekfunctie en presenteert een deel van de inhoud ook via trefwoorden. Bij de verdere selectie van

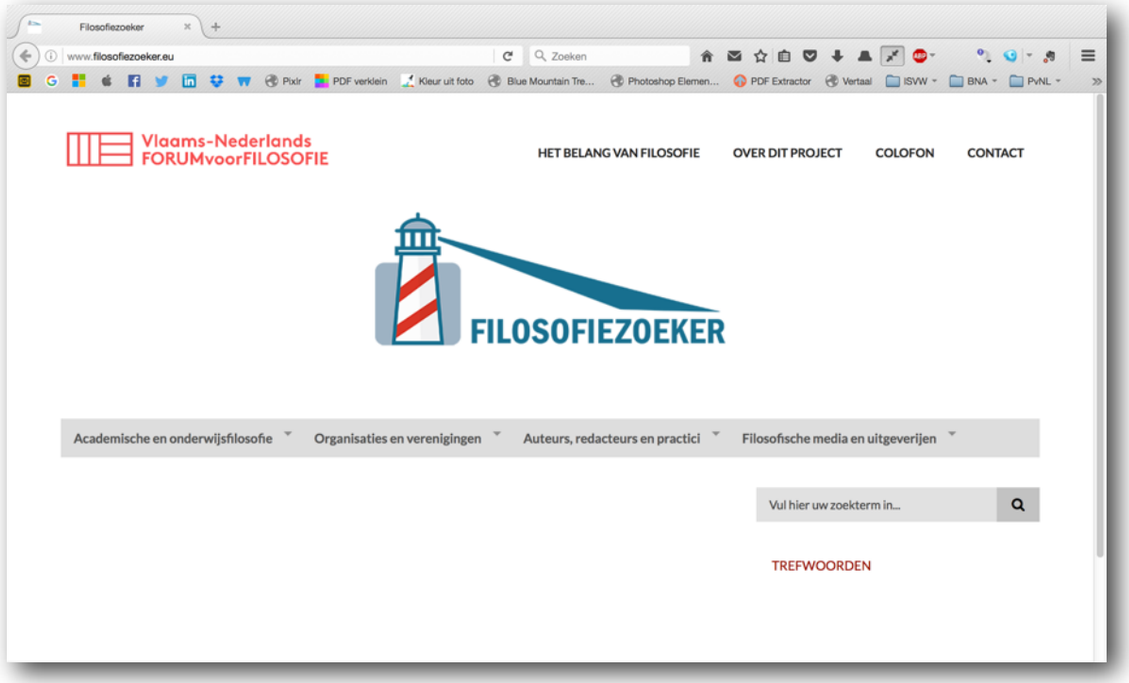

items streeft de redactie naar objectiviteit met behulp van verdedigbare criteria. Hierbij wordt ze geassisteerd door een adviesraad geleid door Prof. Hans Achterhuis, Dr. Tinneke Beeckman en Prof. Paul van Tongeren.

De inhoud van Filosofiezoeker.eu moet op termijn zo volledig mogelijk worden en toch actueel blijven. Daarom krijgen alle gebruikers de kans met een contactformulier tips, aanvullingen en correcties door te geven. De suggesties die binnenstromen, gaan telkens gepaard met heel positieve reacties op het ontstaan van dit project.

OVER EXPERIMENTEN

COLUMN JAN BRANSEN

Dit is mijn derde column over de verbanden en verschillen tussen wetenschap en filosofie. Dit keer heb ik het over experimenten.

Tekst: Jan Bransen
Video: Willem Keizer

Experimenteren. Het klinkt veel avontuurlijker dan het in feite is. Lang heb ik het woord geassocieerd met mijn oudere buurjongen die van Sinterklaas een scheikundedoos had gekregen en die in de laatste week van de kerstvakantie het buitengewoon gevaarlijke plan bedacht om te gaan experimenteren met kruit. Dat kruit peuterde hij uit het vuurwerk dat je op nieuwjaarsdag overal op straat kon vinden. Ik hielp enthousiast mee zoeken naar niet ontplofte rotjes en mocht als beloning komen kijken, met een paar vriendjes, voorzichtig en zenuwachtig, op meters afstand. Het was fantastisch en razend spannend, want wij begrepen allemaal dat niemand een idee had van wat er allemaal zou kunnen gebeuren. Dat hoorde bij een experiment: geen idee wat er zou kunnen gebeuren!

Een ontmoeting met onbekende krachten.

In mijn herinnering was het geweldig! Een enorm vuur, dat de buurjongen bijna levend verbrandde. Alle kleuren van de

regenboog flitsten oorverdovend alle kanten op. Wij trilden op onze benen, totaal overvallen door het geweld.
Wat een experiment! Wat een levensgevaarlijk avontuur!

Een avontuur, ja zeker. Maar wat ik als jongen van acht meemaakte, heeft natuurlijk niets te maken met een wetenschappelijk experiment. Want ook al *weet* je als wetenschapper niet wat er gaat gebeuren, je hebt wel een heel specifiek idee. En vooral: je controleert wat je doet en wat er gebeuren kan, op een haast obsessieve manier. Niets laat je aan het toeval over. Alle mogelijkerwijs storende factoren heb je in beeld en onder controle. Het is alsof je de werkelijkheid in een martelkamer te pakken hebt en haar geen enkele kans geeft. Ze zal haar geheimen prijs moeten geven en precies op de manier waarop jij dat wil. Dat is het beeld dat critici aan Francis Bacon toegeschreven hebben, alsof een experiment een totaal gecontroleerde manipulatie van de werkelijkheid is waarin eigenlijk alleen nog maar kan gebeuren wat jij verwacht. Je wilt bijvoorbeeld weten of het Higgsdeeltje inderdaad bestaat en bedenkt aan het CERN een opstelling waarbij je met behulp van een deeltjesversneller een botsing tussen protonen kunt organiseren waarbij het Higgsdeeltje zichzelf wel kenbaar *moet* maken. Je manipuleert die protonen zodanig dat de werkelijkheid wel ondubbelzinnig moet toegeven dat het Higgsdeeltje bestaat. Of je wilt bijvoorbeeld weten of jongens meer gaan drinken als hun beste vriend veel drinkt, zeker als er meisjes bij zijn. Dan kun je een opstelling bedenken in het *barlab* van de Radboud Universiteit waarbij je jongeren uitnodigt en stiekem regelt dat sommigen op commando veel drinken. En dan let je op hun beste vrienden, doet het experiment een keer met en een keer zonder meisjes erbij, en huppekee … het zou zomaar kunnen dat die jongeren ondubbelzinnig moeten toegeven dat ze meer gaan drinken als hun beste vriend veel drinkt, zeker als er meisjes bij zijn.

Een wetenschappelijk experiment is een in een laboratorium geconstrueerde, totaal gecontroleerde omgeving waarin je de werkelijkheid uitnodigt en haar dwingt haar geheimen prijs te geven. In een *format* dat door de wetenschap is ontwikkeld.
Een filosofisch gedachte-experiment is net zoiets, eigenlijk. En de vergelijking is heel informatief. Een gedachte-experiment speelt zich niet in een laboratorium af, maar in een gespreksruimte, in een debat. Die ruimte is geconstrueerd door een filosoof en wordt door hem, of haar, totaal gecontroleerd. Niets wordt in die gespreksruimte aan het toeval overgelaten.

De werkelijkheid wordt in die ruimte uitgenodigd, maar niet in haar fysieke gestalte, maar in haar *denkbare*, *articuleerbare* gestalte. Als een stem, een stem die onze gemeenschappelijke taal beheerst en die gedwongen wordt te openbaren wat in die taal denkbaar is.

Zo zou je kunnen proberen te betogen dat de almacht van God ondenkbaar is. Daarvoor laat je iemand nadenken over de vraag of God een steen zou kunnen creëren die zo zwaar is dat hij hem zelf niet op kan tillen. Dat moet God kunnen om almachtig te zijn, maar als het hem lukt

zo'n steen te scheppen bewijst hij tegelijkertijd dat hij toch niet almachtig is, want nu zit hij met een steen die hij zelf niet kan optillen. Almachtigheid lijkt daardoor alleen maar een woord geworden te zijn, een woord dat geen betekenis kan hebben, omdat die betekenis *ondenkbaar* is. Anders gezegd: almacht is wel een woord, maar er is geen begrip dat door dat woord uitgedrukt wordt.

Zo zou je ook kunnen proberen te bedenken of de identiteit van een object een kwestie is van het materiaal waaruit het bestaat. Denk daarvoor aan het beroemde schip van Theseus waarvan door de jaren heen alle planken worden vervangen. Als alle planken vervangen zijn, is het dan een ander schip geworden? En stel dat iemand al die oude planken stiekem verzameld heeft en het oude schip daarmee herbouwt. Is dat schip dan ook van Theseus? Blijkbaar denken we te lui als we denken dat identiteit een kwestie van hetzelfde materiaal is.

Wat kunnen we van deze vergelijking leren? Om te beginnen dit: experimenten

Experiment, onder de voorwaarde van totale controle mag de wereld het zeggen

in wetenschap en filosofie hebben wel degelijk iets avontuurlijks. Hoewel het er meestal niet zo spannend uitziet als vroeger bij mijn buurjongen, gebeurt er toch iets heel dappers in een experiment, omdat we juist onder de voorwaarde van totale controle de wereld het laatste woord geven. De wereld mag het zeggen.

Dat is het precies. En daarom is het ook zo belangrijk dat wetenschap en filosofie goed proberen samen te werken. Want *de wereld mag het zeggen!* En dat lukt alleen – als een kwestie van *zeggen* – als de wereld *onze taal* spreekt.

Misschien doet ze dat. Misschien niet.
Dat is de tweede laag in ieder experiment. We laten de wereld aan het woord. Maar het is aan ons om het te verstaan. En *ons* moet je hier serieus nemen. Bloedserieus. Wij moeten in ieder geval zelf *onze taal* volkomen beheersen om de wereld te verstaan als zij het mag zeggen. En het beheersen van onze taal ... dat oefenen we in de filosofie, in filosofische gedachte-experimenten. Want wat bedoelen we eigenlijk precies als we denken dat we de wereld in een wetenschappelijk experiment werkelijk zelf aan het woord laten? Wat betekent het om de wereld het laatste woord te geven?

Op dit punt vrees ik dat wetenschappers en filosofen het niet gauw eens zullen worden en allebei iets anders zullen bedoelen als ze er het zwijgen toe doen. Want filosofen zijn zo godvergeten eigenwijs dat die het niet zullen kunnen laten om kritisch te reageren op ieder laatste woord van de wereld. Want hoezo "laatste"? Hoezo "woord"? Hoezo "wereld"?

Misschien willen filosofen helemaal niet dat de wereld het laatste woord heeft. Of misschien juist wel. Wel de wereld! Maar niet de wetenschappers. Want die zijn zo slordig met onze taal. Verschrikkelijk!

UITGELICHTE OPLEIDING

BIG HISTORY

Van 2 t/m 6 mei 2016 organiseert de ISVW de cursusweek Big History. Een gewaagd en bijzonder ambitieus project, want wie durft het aan om de geschiedenis van het universum en de mensheid in één week aan de orde te stellen? Toonaangevende wetenschappers delen belangrijke inzichten uit hun vakgebied om tot een vloeiend verhaal te komen. De week moet met een blik op de toekomst eindigen.

Tekst: Caroline Dijkema

Big Bang

Big History begint bij de oorsprong van het heelal. In de cursusweek zal **Vincent Icke** zijn licht laten schijnen over de Big Bang. Was dat een gigantische ontploffing, ergens in een verder lege ruimte, zoals de naam 'oerknal' suggereert? Icke stelt het tegendeel: in het allereerste begin was het heelal bijna perfect in evenwicht. Die perfectie werd slechts minimaal verstoord door twee effecten: de uitdijing van het heelal en het gedrag van verschillende soorten deeltjes. Uit die minimale afwijkingen zijn in de loop van miljarden jaren alle kosmische structuren die wij nu kennen ontstaan.

Door de evolutie van deeltjes, ruimte en tijd te berekenen hebben kosmologen de geschiedenis van het heelal vrij goed in kaart gebracht. De overeenstemming tussen de theoretische modellen en de waarnemingen wordt steeds beter. Natuurlijk houden we de vragen: hoe weten wij dat zo zeker en wat weten wij nog niet?

Vincent Icke

Geologisch perspectief

Een ander groot thema in Big History is de geschiedenis van de aarde als planeet. Hoogleraar geologie prof. **Salomon Kroonenberg** stelt dat de mens in de historie van de aarde maar een nietig verschijnsel is. De aarde bestaat al vier en half miljard jaar en de Homo sapiens doet pas 125.000 jaar mee. Met behulp van wetenschap en innovatie probeert de mensheid haar eigen voortbestaan veilig te stellen en risico's uit te bannen, maar de geologische geschiedenis leert ons dat dat zinloos is. Het is een grote illusie dat we zouden kunnen leven zonder risico. De mensheid heeft veel natuurrampen te verduren gehad en niets kon ons daartegen wapenen. Onze planeet heeft net tienduizend warme jaren achter de rug; laat dat nu de gemiddelde lengte van warme periodes tussen ijstijden zijn. Hoe bijzonder is onze huidige klimaat? Hoe gaat de aarde zich ontwikkelen en wat betekent dat voor onze kansen op deze planeet?

Salomon Kroonenberg

De oorsprong van het leven

Geologisch onderzoek roept dus vragen op over de toekomst, maar waar komen we eigenlijk vandaan? Een fundamentele vraag voor Big History is die naar de oorsprong van het leven. Ondanks jaren van intensief onderzoek is de vraag naar het ontstaan van leven nog grotendeels onbeantwoord. Zelfs de vraag naar een definitie van 'leven' levert al zo'n warboel van verschillende antwoorden op dat je er moedeloos van zou worden. Prof. **Nico van Straalen** houdt zich bezig met wetenschappelijk onderzoek naar het leven zelf. Sinds Darwin is evolutionair onderzoek enorm verfijnd en aan het begin van deze eeuw kwam de moleculaire evolutionaire analyse tot ongekende bloei. Dat leverde het volgende inzicht op: als de diversiteit om ons heen ontstaan is uit een gemeenschappelijke voorouder, dan moet het mogelijk zijn om de kenmerken van die voorouder te reconstrueren uit nu levende organismen. Met behulp van deze aanpak is het in theorie mogelijk om terug te reiken tot aan de kenmerken van de eerste levende cel. Dat wil zeggen: tot aan de oorsprong van het leven.

Nico van Straalen

Mensheidgeschiedenis

Klassieke vormen van geschiedkunde kijken vaak niet verder terug dan vijfduizend jaar. Uit die tijd dateren de eerste geschreven bronnen die we hebben kunnen ontcijferen. Big History heeft daarentegen de ambitie om de geschiedenis van de mens systematisch in te bedden in de geschiedenis van heelal, de aarde en het leven. ‘Standaard geschiedenis’ ontkomt vaak niet aan een lokaal perspectief; Big History streeft ernaar de geschiedenis van onze soort uit een planetaire invalshoek te verkennen.

Dr. **Fred Spier** analyseert de geschiedenis van de mensheid van haar vroegste begin, vanaf het ontstaan miljoenen jaren geleden op de Oost-Afrikaanse savannes, tot aan de processen van globalisering, industrialisering en informatisering van de afgelopen paar honderd jaar. Zijn claim: de lange vroege mensheidgeschiedenis is van doorslaggevend belang geweest voor de biologische en ook culturele vorming van onze soort.

Fred Spier

Onderweg naar Homo sapiens 3.0?

Recente ontwikkelingen in de neurowetenschappen, biotechnologie en robotica hebben een diepe impact op ons zelfbegrip en dagelijks leven. Wat dat betekent voor de toekomst van de mens is het onderwerp van de laatste dag van de cursusweek Big History. Door ontwikkelingen in de robotica en genetische modificatie is het meer dan ooit een open vraag wie we zijn en wat we willen worden, stelt prof. **Jos de Mul**. Mens en technologie versmelten steeds meer, met biotechnologie kunnen we soorten veranderen en zelfs creëren, en met behulp van robotica is het misschien zelfs mogelijk om kunstmatige intelligentie in het leven te roepen. Worden wij de eerste soort op aarde die zijn eigen evolutionaire opvolger gaat scheppen?

Jos de Mul

Big History

Maandag 2 t/m vrijdag 6 mei 2016

nrc academie

Aanvang maandag 10.30 uur
Einde vrijdag 17.00 uur

Klik hier voor meer informatie of om u aan te melden.

SIGNALEMENT

Markus Gabriel

In *Waarom we vrij zijn als we denken* gaat Markus Gabriel op zoek naar onze persoonlijke identiteit. Volgens Gabriel is ons handelen niet te herleiden tot neurale processen, maar ook niet tot een goddelijke orde of een andere vorm van ideologie. De mens baseert zijn handelen namelijk niet op oorzaken, maar op redenen. Waarom we vrij zijn als we denken is een toegankelijk boek, met humor en vaart geschreven.

Lees meer op onze site

Woei-Lien Chong

Zhuangzi is, na de *Daodejing* van Laozi, de tweede grondtekst van het daoïsme. Hoewel Zhuangzi in het Nederlandstalige gebied steeds bekender wordt, is er nog niet veel aandacht besteed aan zijn spirituele oefenweg. Daarin speelt de deconstructie van de taal een belangrijke rol, naast een vorm van meditatie die gericht is op het deconditioneren en verruimen van het alledaagse bewustzijn. Door deze praktische aspecten helder voor het voetlicht te brengen laat dit boek zien dat Zhuangzis daoïstische oefenweg ook in de moderne tijd nog steeds een grote inspiratiebron kan zijn voor het dagelijks leven.

Lees meer op onze site

Costica Bradatan

In *Sterven voor een idee* behandelt de Roemeense filosoof Costica Bradatan het spectaculaire levenseinde van Socrates, Giordano Bruno, Thomas More en andere filosofen. Voor hen die hun leven voor een idee gaven, is filosofie meer dan denken, schrijven en praten; het is een manier van leven. Hun spectaculaire levenseinde vormt voor Costica Bradatan het uitgangspunt om belangwekkende thema's te ontrafelen, zoals zelfverwerkelijking en sterfelijkheid, angst voor de dood, martelaarschap en zelfopoffering.

Lees meer op onze site

ISVW AGENDA

April

3	Workshop Feest van de verbeelding. Met Thijs Steenkamp
9-10	Zorg voor het zelf. Met Jan Flameling
9-10	Taal en ervaring: twee denkinstrumenten. Met prof. dr. Henk Procee
9-10	Renaissance: herontdekking van ‘heidense’ mystiek. Met Joyce Pijnenburg
10	Levenskunst in de 21ste eeuw. Met dr. Miriam van Reijen
17	Filosofische dialogen III. Met Carolien Elshof, Christel-John Haverman en Pieta Stam
23	Moderne bildung in Amsterdam. Met prof. dr. Joep Dohmen
30	Moderne bildung in Utrecht. Met prof. dr. Joep Dohmen

Mei

2-6	Een beeld van een mens. Met Jan Keij
2-6	Big History. Met Vincent Icke, Salomon Kroonenberg, Fred Spier, Jos de Mul en Nico van Straalen.
7-8	Tweede jubileumweekend: De privésfeer & religie. Met Maarten van Buuren en Frank Meester
8	Cursus Filosoferen met kinderen en jongeren. Met Ed Weijers
21-22	Hedendaagse levenskunst: Michel Foucault / Luce Irigaray. Met Jan Flameling
21	Denken als strijd en denken in essenties. Met Henk Procee
22	**Open dag ISVW**
28-29	Vroegmoderne en moderne periode: wetenschap en Romantiek. Met Joyce Pijnenburg
29	Sokratische gespreksvoering en sokratische cafés. Met Miriam van Reijen

Bekijk de gehele agenda van de ISVW

COLOFON

iFilosofie is het gratis digitale tijdschrift van de Internationale School voor Wijsbegeerte.

Met een kleine donatie (vanaf € 5,00) draagt u bij aan de voortzetting van iFilosofie.

Hartelijk dank voor uw bijdrage!

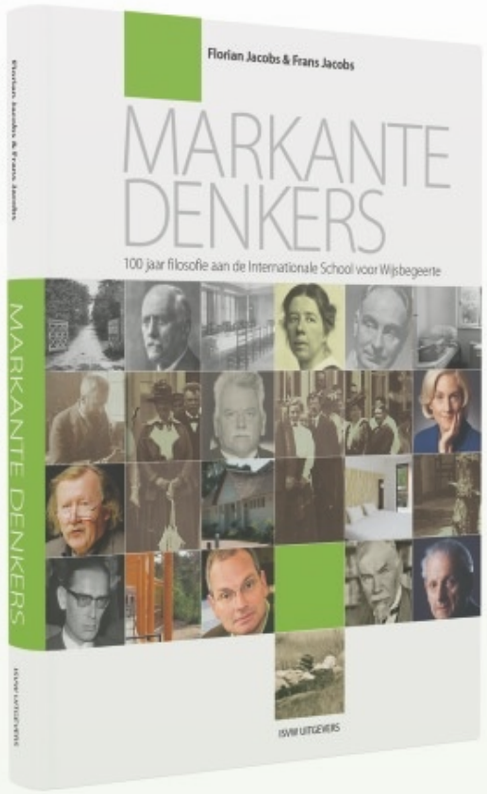

In 2016 viert de Internationale School voor Wijsbegeerte haar 100-jarige bestaan. In het jubileumboek Markante Denkers blikken we terug op de rijke geschiedenis van de ISVW. Bestel het boek hier.

Redactie

Erno Eskens (uitgever)
Mark Leegsma (hoofdredacteur)
Paul Troost (eindredacteur)
Jacqueline Kooiman (vormgever)
Conny van der Meer (vormgever)
Leon Commandeur
Caroline Dijkema
Thomas Heij
Francien Homan
Willem Keizer
Noor Kuijpers
Anne Schaap
Marieke Veen

Medewerkers

Jan Bransen
Florian Jacobs
Paul Scheulderman
Rogier van der Wal

Met dank aan

Bart Cloet (coverfoto)
Roos Flink (boekhandel Scheltema)
Jurriën Rood
Kick Smeets (portret Jan Verplaetse)
Clara Stokhof
Eddy Strauven
Jan Verplaetse